

A mezőgazdaság helyzete és szerepe Hollókőn

Ritter Krisztián¹ , Lőrinc Balázs²

¹MATE, Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet, Vidék- és Területfejlesztési Tanszék, 2100 Gödöllő, Péter K. u. 1.

²MATE Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskola, 2100 Gödöllő, Péter K. u. 1.

Összefoglalás: A falukutatások során – a települések gazdasági-, társadalmi helyzetének feltárásán belül – az agrárium vizsgálata minden esetben kiemelt hangsúlyt kap. Jelen fejezet azokra a kutatási eredményekre fókuszál, melyek a mezőgazdaság jelenlegi, és jövőbeni fejlesztésekben játszott szerepét mutatják be a vizsgált településen. Az agrárium történetének, valamint legutóbbi helyi kutatásunk főbb eredményeinek rövid bemutatása után, a jelenlegi állapotok felvázolásához a rendelkezésre álló hivatalos statisztikák, és kiemelten a falukutató tábor primer kutatásának eredményei szolgálnak alapul. Összességében megállapítottuk, hogy a mezőgazdaság szerepvesztése tovább folytatódó tendencia a településen, a háztáji gazdálkodás eltűnése mögött máshol is általános, illetve néhány sajátos helyi tényező húzódik. A főállásban végzett mezőgazdálkodás jelenléte alacsony szintű, kevés fiatal folytat termelést. Az előző kutatásunkkor helyi attribútumként nevesített, korábban hagyományos hollókői gazdálkodási formáknak nem sikerült visszatérnie, az agrárium közösségi szerepe nem azonosítható. A település hosszú távú fejlesztésében a mezőgazdaságnak nem tulajdonítanak jelentős szerepet.

Kulcsszavak: háztáji gazdálkodás, helyi gazdaságfejlesztés, mezőgazdaság, vidékfejlesztés

The status and role of agriculture in Hollókő

Krisztián Ritter¹ , Balázs Lőrinc²

¹Hungarian University of Agriculture and Life Sciences, Institute of Rural Development and Sustainable Economy, Department of Rural and Regional Development, H2100 Gödöllő, Péter K. u. 1., Hungary

²Hungarian University of Agriculture and Life Sciences, Doctoral School of Economics and Regional Sciences, H2100 Gödöllő, Péter K. u. 1., Hungary

Abstract: During village-research camps – besides many other topics – the role of agriculture as an endogenous competitive factor in long-term local development is consistently analysed. After introducing the short history of the agriculture in Hollókő, this chapter focuses on the role of the sector in the current situation and further development opportunities of the analysed settlement based on the results of secondary and mainly primary research (questionnaires among residents and in-depth interviews with the main local actors). Overall, we found that the decline of the role of agriculture is a continuing trend in the settlement, and behind the disappearance of backyard farming (as a general rural phenomenon) there are general and some specific local factors. The presence of full-time farming is low, while only a few young people are involved in agricultural production. The attributive importance of the traditional local farming forms emphasised in our previous research was not achieved, and the community role of agriculture could not be identified. Based on the results agriculture has no significant role in the long-term development of the settlement.

Keywords: agriculture, house farming, local economic development, rural development

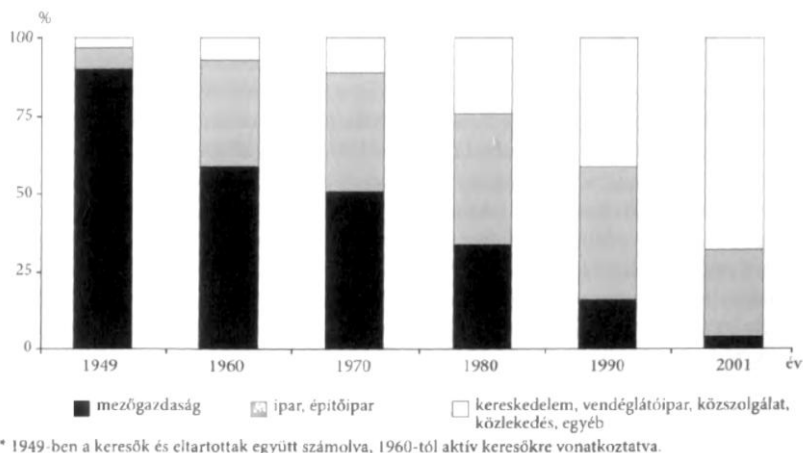
Bevezetés

Az agrárium szerepe kapcsán fontos tudni, hogy a térséget, az érintett falutáját kis települések alkotják, melyekben általában kedvezőtlen a mezőgazdasági adottság. Ezzel összefüggésben e szektor eleve korlátozottan biztosított munkaalkalmat, megélhetést az itt élőknek. E falutáj jellemzője, hogy a lakosság más kiegészítő tevékenységet is folytat, folytatott. A térség népesedéstörténetéhez hozzátartozik a népesség ki-, illetve elvándorlása (ez utóbbi főleg a régió városai, agglomerációs községei felé irányult, irányul). A térség településeire rendkívül nagy hatással volt a XIX. század második felében fellendült szénbányászat, kohászat, nehézipar, aminek következményeként a falusi népesség egy része gyári munkásnak, bányásznak állt, ingázott. Az iparvidékek fejlődése és az agrártársadalom átalakulása közötti összefüggést, a következményeket már Szabó (1938 idézi Molnár, 2011) is elemezte. Önálló, jól megkülönböztethető típusnak tekintette azokat az „elingázókkal” jellemzett palóc falvakat, ahol a paraszti életforma helyébe a munkás életformája lép. Szabó azt is kihangsúlyozta, hogy ezekben a településekben a munkások egy része valójában a bánya- és egyéb ipari munkára úgy tekintett, mint bármilyen más időszaki bér munkára; így a paraszti kultúra és értékrend bennük megmaradt. Ebben az esetben a parasztságot tehát nem felbomlott, hanem átalakult. Ez az állítás Hollókőre is igaz (Molnár, 2011).

Az 1930-as éveket követően egy relatív túlnépesedés, az ezt kísérő birtokelaprózódás, valamint az iparban számolható jobb megélhetési lehetőségek is elvonzották a munkaerőt, kiemelten a fiatalokat. Éppen ezért, míg korábban lényegében kizárólag a mezőgazdasági megélhetés jellemezte a helyi társadalmat, addig 1949-ben már az ipar és bányászat is érezhetően egyre inkább fontossá váló foglalkoztató lett (Molnár, 2011).

Az 1950-es évek nehézipart támogató politikájának is köszönhetően Hollókő esetében is gyors foglalkozási átrétegződésről beszélhetünk. A beruházások járulékos következményeként nagyra nőtt iparvárosok (Salgótarján, Miskolc, Ózd, Kazincbarcika) fejlődtek, amelyek e falutáj falvainak fontos ellátói, ingáztató központjai voltak. A falusi népesség az ipar számára főleg az alacsony kvalifikáltságú bányász, segéd- és betanított munkásállományt biztosította.

Itt kell kihangsúlyozni, hogy ebben a korszakban a foglalkozási szerkezetváltás nem egyformán volt jellemző a férfi- és a női lakosságra. A hollókői nők általában változatlanul helyben mezőgazdaságból éltek (utóbb kollektivizált formában), viszont a férfiak foglalkozást váltottak, és eljártak a környékbeli bányákba és építőipari munkahelyekre. Így, bár 1960-ban a mezőgazdaság elsősége a foglalkoztatásban még nem megkérdőjelezhető, de a hagyományos agrárfalu másfél évtized alatt egy sajátos agrár-ipari faluvá vált (1. ábra) (Molnár, 2011).

1. ábra. Hollókő aktív keresőinek megoszlása gazdasági áganként, 1949–2001* (%)

Forrás: Molnár, 2011. 280. o.

Mindezek mellett, az 1970-es évtől kezdve megnőtt a foglalkoztatásban a nem anyagi ágazatok, a kereskedelem-vendéglátás, a szállítás-hírközlés jelentősége is. A falu agrár-ipari profilja agrár-vegyes arculatú lett. A keresőnépességet tekintve 1970-ben a mezőgazdaság foglalkoztató szerepe ugyan még mindig döntő volt (51%), az ipar-építőipar jelentősége is tovább nőtt (38%), valamint már 11%-ot tett ki a nem anyagi ágazatok keresőinek aránya is. Ez utóbbi 1980-ban már 24% volt. Ekkor, csak a kereskedelemben és vendéglátásban már az aktív keresők 11%-át találjuk. Ez a tény nyilvánvalóan összefüggésbe hozható az ekkor már évtizedek óta tartó műemlékvédelmi munkálatokkal, tájvédelmi értékméntéssel, mely hozzájárult Hollókő turisztikai felfedezéséhez (Kovács és Molnár, 2020). A rendszerváltás után a falu megélhetése a mezőgazdaság és a környék megmaradt iparának lassú, de biztos agóniája következményeként egyértelműen a terciér szektor felé fordult. Ezt erősítette Hollókő Ófalujának UNESCO Kulturális Világörökség listára kerülése 1987-ben (Molnár, 2011).

Korábban tehát, közel száz éve, mielőtt a falu az UNESCO Világörökségi listán szereplő település lett, Hollókő még egyértelműen a mezőgazdasághoz kötődött. A mezőgazdasági adottságok a falutájra jellemző módon Hollókőn sem túl kedvezőek, de a falu gazdaságtörténetét döntően a XX. század közepéig mégis ez a szektor határozta meg (Molnár, 2011). Földrajzi adottságainak köszönhetően nemcsak a földművelés biztosított megélhetést, de a közeli erdő kitermelése is munkát adott a helyieknek. Ehhez hozzájárult, hogy a falu birtokmegoszlása is elérhetővé tette mindenki számára a maga földjén való gazdálkodást. Tomori (1935) alapján a XX. század harmincas éveiben alapvetően maximum 20 holdig (11,2 ha) voltak birtokok,

de a település lakosságának nagyjából fele 5 holdnál (2,8 ha) kisebb területen gazdálkodott. Ez az apró birtokméret viszont valószínűleg csak szűken volt elég a család ellátására. A tulajdonosok ebben az esetben kénytelenek voltak valamilyen kiegészítő munkát végezni, mint például cseléd munkát, vagy a férfiak plusz mezőgazdasági munkát napszámban. De az itt élők nem csak a termőföld adta lehetőségeket használták ki, hanem a természet adta értékeket is. A falu körül lévő erdőben fakitermelés folyt. A nők bogyókat, virágokat gyűjtötték, melyeket feldolgozva értékesítettek, például lekvárként (Demeter–Ritter, 2015).

A XX. századra a várrom alatt meghúzódó erdőségek helyén a megszűnőben lévő külterjes állattartásra emlékeztető hagyásfás legelők alakultak ki. A várral szemközi domboldalon, melyen korábban szőlősorok kapaszkodtak fel, málnával és zöldségekkel bevetett nadrágszíj parcellákban folyt művelés. Maga a nadrágszíj parcella a hagyományos kisparaszti gazdálkodás szántóföldje. Néhány méter széles sávokban más-más veteményt termesztettek rajta, a művelést pedig lóval végezték. A XX. század első felében még szükség volt kondásra, gulyásra, tartottak a házaknál sertéseket, libákat, marhákat, lovakat. A gazdálkodás a belterületen, az egykori pajtáskertben folyt, ahol a termények tárolására vermek szolgáltak (Flórián, 2013).

Legutóbbi kutatásunk idejére (2015) ezek a világörökségi védelem alá tartozó nadrágszíj parcellák elvesztették korábbi szerepüket, már csak néhány gyümölcsfa és szőlőtőke jelezte, hogy itt korábban komoly mezőgazdasági termelés folyt. Az akkori interjúk alapján a parcellák művelésében nagy visszatartó erőt jelentett a jelentős kézimunkaerő igény. A meredek domboldalon lehetetlen a gépesítés, kizárólag a hagyományos eszközökre és az emberi munkára lehetett támaszkodni. Emellett nehézséget okozott az elaprózódott birtokstruktúra is, illetve, hogy gyakran a telek-tulajdonosok sem voltak már ismertek. A földet még megművelő idősebb korosztály kiöregedése után pedig a fiatalok nem kívánták folytatni a gazdálkodást. A múlt század elején még virágzó szántóföldi növénytermesztést és gyümölcsstermelést felváltotta a gyepgazdálkodás és a konyhakerti gazdálkodás. A nagy múltra visszatekintő málna termesztése korábbi kutatásunk idején még kis volumenben tetten érhető volt, az Ófaluban a házak előtt idős nénik a gyümölcsöt, illetve a belőle készült szörpöket, lekvárokat árulták (Demeter–Ritter, 2015).

2015-ös primer kutatásunk alapján kiderült, hogy a háztáji gazdálkodás még a legtöbb háznál tetten érhető volt, a válaszadók 83%-a termelt valamilyen zöldséget, gyümölcsöt, tartott állatot, azonban a 66%-uk csak saját fogyasztásra, önellátásra. A háztáji állattartás elsősorban a baromfira szorítkozott vissza, viszont ezek mellett kialakításra kerültek nagyobb szarvasmarhatartó telepek, ahol az alig néhány darabos állományt felváltotta a 150–200 jószágból álló. Míg a szarvasmarha állomány 2010-ben alig érte el a 150 jószágot, 2015-ben már az akkor azonosított négy, marhával foglalkozó vállalkozás állománya egyenként meghaladta ezt a számot. A

szarvasmarha ágazatban egy jól működő felvásárló piacot azonosítottunk, mely elsősorban külföldi felvásárlás jelentett. Azt is érdemes kiemelni, hogy a helyben működő mezőgazdasági vállalkozások családon kívüli foglalkoztatottjai elsősorban a környező településeken, tehát nem helyben laktak. Helyi termékek akkor csak elvétele jelentek meg (tej, sajt, kenyér, a már említett málna), ezeket elsősorban a turistáknak kínálták eladásra (Demeter és Ritter, 2015).

Összességében korábbi kutatásunk során a hagyományos agrártevékenységeknek csak bizonyos elemeit találtuk meg, a mezőgazdaság szerepe a település életében jelentősen visszaszorult. A helyi termék előállítás és értékesítés, mint kiegészítő jövedelemszerzés elvétele volt fellelhető, igaz a háznál folyó önellátó termelést még tudtuk azonosítani, de egyre csökkenő mértékben, és szinte minden megkérdezett utalt rá, hogy rövid időn belül beszünteti ezt a tevékenységet. Ennek főbb okaiként az előregedő korszerkezetet, a műveléshez kedvezőtlen természeti adottságokat, a jelentős vadkárt és az értékesítési viszonyokat nevesítették. Mindezt erősítette, hogy a fiatal korosztály már nem érdeklődik a mezőgazdasági tevékenységek iránt, amit a helyi feltételek amúgy is igen nehéz kihívássá tesznek. Mind a helyi mezőgazdasági vállalkozókat, mind a lakosokat megkérdeztük, hogy a jövőben tervezik-e termékeik értékesítését a településre irányuló turizmuson keresztül (helyi szolgáltatónál, szállásadónál, az épülő hotelnél, sajtüzemnél stb.). Míg a lakosok nem láttak ebben perspektívát, a szarvasmarha-tartók már inkább (főleg a turizmusra felfűzve), de a kivitelezését az akkori körülmények között nem látták biztosíthatónak (Demeter–Ritter, 2015).

A mezőgazdálkodás kapcsán 2015-ben tapasztalt tendenciák különösen azért érdekesek, mert az interjúk alapján a település vezetői a helyi mezőgazdaságot egyértelműen, mint a világörökség részét, elengedhetetlennek azonosították a település jövője szempontjából. A település Kezelési Tervében (KT) a mezőgazdaság „újraindítása”, az erre alapozó helyi termék előállítás a helyi gazdaságfejlesztési program fő elemeként kerül nevesítésre, a turizmus és szolgáltatások ág mellett (ld. KT, 2014). Ehhez arra van szükség, hogy a régi, hagyományos mezőgazdasági termelés (növény/gyümölcs-termesztés, állattenyésztés) ismét „működjön” Hollókőn. Ennek elemei a pajtakert, a hagyásfás legeltetés, a szőlőhegy és a nadrágszűj parcellák rehabilitációja. Az interjúk során körvonalazódott, hogy ez az elképzelés két fontos lépést követően érhető el: először is vissza kell állítani az eredeti kultúrállapotokat, majd be kell indítani azokon a gazdálkodást. A folyamat magában kell foglalja többek közt a birtokviszonyok rendezését, a természeti környezet rendezését, kultúr-növényzet telepítését, a gazdaságilag és környezetileg is fenntartható agrár-tevékenység beindítását, és persze olyan gazdálkodói kör kialakítását, akik ezt a tevékenységet hosszú távon végzik. A stratégia alapján ezt a tevékenységet a turizmus-sal való szoros összefonódásban, a „turisztikai termék” részeként kell megvalósítani úgy, hogy maga a hagyományos termelés, művelési és tartási mód, mint bemutatott „látványosság”, turisztikai elem jelenjen meg, miközben helyi termékkel látja

el a települést, a helyi szolgáltatókat és az idelátogatókat is, és persze közben ezen keresztül megélhetést is nyújt a gazdálkodónak (Demeter–Ritter, 2015). Minnezekhez akkor a helyi szereplők közti érdemi együttműködés megteremtését, valamint az elképzeléseket megvalósító fiatalok bevonását nevesítettük elsődleges feladatként (ld. Ritter, 2015).

A társadalmi- és gazdasági átrendeződéssel párhuzamosan felvetődött a kérdés, hogy vajon a mezőgazdaság – már korábbi kutatásunk alkalmával kimutatott – szerepcsökkenése tovább folytatódott-e a legutóbbi falukutatás óta, illetve adódott annak igénye is, hogy megvizsgáljuk, a két kutatás közt eltelt időben vajon a helyi Kezelési Tervben megcélzott fejlesztési irányok mentén az agrárium milyen aktuális pozíciót tölt be Hollókőn. A fejezet mindezek mentén először röviden összegezi a mezőgazdaság történetét a településen, majd a kutatási módszertan felvillantása után kitér a szekunder, és hangsúlyosabban a primer kutatás agráriummal kapcsolatos eredményeinek a bemutatására.

Anyag és módszer

A mezőgazdaság szerepének vizsgálata Hollókőn – korábbi kutatásainkhoz hasonlóan – több irányból történt, elemzésünk primer és szekunder adatokra egyaránt támaszkodik.

A rendelkezésre álló dokumentumok, szakirodalmi források felkutatása és feldolgozása után szekunder adatok gyűjtésére és elemzésére került sor, melyhez a statisztikai adatokat az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) alkalmazásai, a KSH által üzemeltett Területi Statisztikai Adatok Rendszere (TStar), valamint az Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) szolgáltatta.

A kutatás primer részét első megközelítésben lakossági komplex (tehát nem csak a mezőgazdaságra vonatkozó) kérdőíves felmérés képezte, melynek rész célja a mezőgazdaság általános szerepének feltérképezése, a lakosság agráriumhoz való kötődésének megismerése volt. (A kérdőíves felmérés részleteiről lásd: Nagyné Molnár, 2025). Ezen túlmenően a terepi munka során strukturált interjúk készültek a témában leginkább érintettekkel (gazdálkodók, vállalkozók, önkormányzati szereplők), akik tapasztalataikkal, véleményükkel hozzá tudtak járulni a helyi mezőgazdaság minél hatékonyabb és sokrétűbb megismeréséhez. A kérdőívezés során a település 58 háztartása lett bevonva véletlenszerű mintavétellel, míg az interjúalanyok kiválasztása célzottan történt.

A következő fejezetekben a szekunder, és a primer kutatás tapasztalatai, legfontosabb eredményei, és a belőlük levonható tanulságok kerülnek összegzésre.

A település mezőgazdasága az adatok tükrében

A mezőgazdaságra vonatkozó településsoros adatokat az Általános Mezőgazdasági Összeírás tartalmaz. Erre teljeskörűen, a kézirat megírásához képest utoljára 2020-ban került sor, ám ennek településsoros adatai igen szűk körűek (ld. https://www.ksh.hu/agrarcenzusok_agrarium_2020). Ennél fogva a település-szinten is hozzáférhető, bár sajnos hiányos, 2000., 2010. és 2020. évi adatokra támaszkodik a fejezet.

Az ÁMÖ 2000 szolgáltatott utoljára adatot a föld minőségéről. Az adatok alapján a település szántóföldjeinek minősége összességében 10 AK, ami országosan is gyenge (az országos átlag 17,76). A gyümölcsösök aranykorona értéke ekkor 17, míg a szőlőké 5 volt Hollókőn. Miközben az ÁMÖ módszertana 2020-ban megváltozott, és az adatok elég nehezen értelmezhetők, az biztos, hogy Hollókőn a használt terület nagy része termőterület (1. táblázat), ezen belül a mezőgazdasági terület nagysága 564 ha (ez 2000-ben még 691 ha volt).

1. táblázat. A termelési ágak megoszlása Hollókőn; 2000, 2010 és 2020 (ha)

	2000	2010	2020
Erdő	84	13	n.a.
Gyep	n.a.	187	503
Gyümölcsös összesen	2	0	1
Használt terület összesen	779	214	n.a.
Konyhakert	3	1	0
Mezőgazdasági terület	691	198	564
Szántó	n.a.	10	60
Szőlő terület összesen	1	0	0

Megjegyzés: Az összeírás során a módszertan 2020-ban változott, mely az adatok értelmezhetőségét megnehezíti.

Forrás: ÁMÖ adatai alapján saját szerkesztés, 2024

2. táblázat. A gazdaságok és egyéni gazdaságok száma Hollókőn, 2000, 2010 és 2020 (db)

	2000	2010	2020
Egyéni gazdaság	62	22	n.a.
Gazdaságok száma összesen	63	22	15

Megjegyzés: A háztáji gazdálkodás jelentőségének csökkenése miatt, az összeírás során a korábban használt gazdaságküszöb 2020-ban megemelésre került. Ez torzíthatja az értelmezést.

Forrás: ÁMÖ adatai alapján saját szerkesztés, 2024

Kifejezetten szántóterületként 60 ha került azonosításra 2020-ban, a konyhakertek területét pedig 0 hektárban azonosítja az ÁMÖ (ez 2000-ben 3, míg 2010-ben 1 ha volt). A szőlő terület a 2000-es 1 hektárról 2020-ra 0 hektárra csökkent, eltűnt. A gyümölcsösök területe is csökkent 2000 és 2020 közt, 2 hektárról 1 hektárra. A településhez tartozó erdők területe 2000-ben 84 ha volt, 2020-ban már nincs erre vonatkozó adat.

A gazdaságok számán belül gyakorlatilag kizárólag az egyéni gazdaságok jelennek meg (2. táblázat).

2000-ben még 1 gazdasági szervezet is kimutatható, azonban ez 2010-re már eltűnik. A 2020-as adatokban csak a gazdaságok összes száma jelenik meg, tehát ebből nem lehet következtetni, hogy gazdasági szervezet található-e Hollókőn. Ugyanakkor egyértelműen észlelhető az agrárium szerepének a tendenciózus visszaszorulása is, mivel a gazdaságok száma 10 év alatt a harmadára csökkent. Fontos megjegyezni, hogy a módszertanban is változás történt, mivel a KSH a háztáji gazdálkodás jelentőségének csökkenése miatt, az összeírásnál a korábbi gazdaságküszöböt 2020-ban megemelte, így a tendenciózus értékelés nehezebb.

A statisztikai adatok alapján az állatállományban is átlagosan csökkenés figyelhető meg 2000 és 2020 között (3. táblázat), bár a pontos értékelést a hiányos adatok nehezítik.

3. táblázat. Az állatállomány alakulása Hollókőn, 2000, 2010 és 2020 (db)

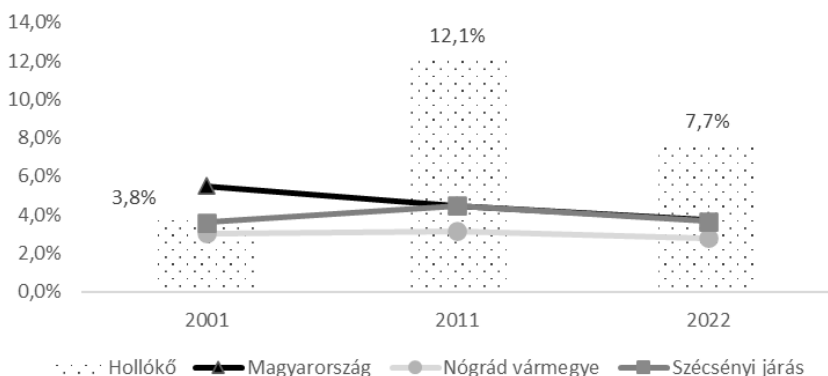
	2000	2010	2020
Állatot tartó gazdaság	60	n.a.	n.a.
Juhállomány	16	2	8
Kacsaállomány	n.a.	30	0
Lóállomány	0	2	n.a.
Lúdállomány	n.a.	9	0
Sertésállomány	83	27	0
Szarvasmarha-állomány	222	145	659
Tyúkállomány	1 000*	253	39

* : A 2000-es adat a tyúkféléket mutatja. Forrás: ÁMÖ adatai alapján saját szerkesztés, 2024

Az biztosan megállapítható, hogy a sertés és a tyúkállomány (2000-ben tyúkfélék) nagyon jelentősen visszaesett, előbbi az adatok alapján 2020-ra el is tűnt. Ezzel párhuzamosan, a vizsgált időszakban a szarvasmarha állományban növekedés figyelhető meg az adatok alapján.

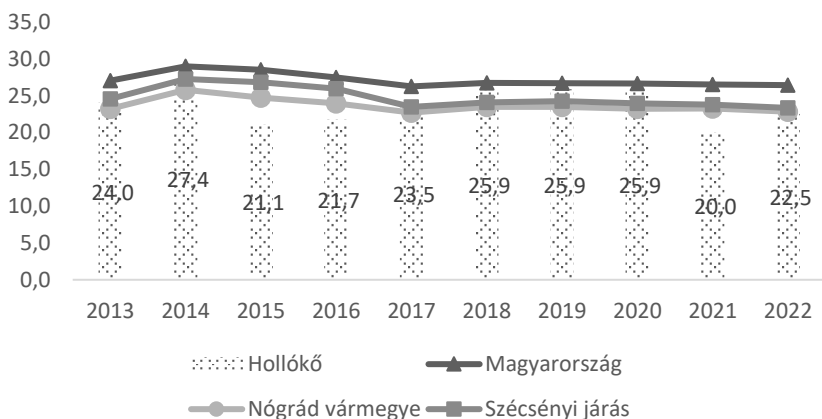
A népszámlálási adatok alapján a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozásuk aránya (TEÁOR szerint) a foglalkoztatottakon belül 2001-ről 2022-re duplájára nőtt Hollókőn, 3,8%-ról 7,7%-ra (2. ábra), miközben a 2011-es népszámlálás

alapján ez az érték 12,1% volt. A legutóbbi adatok alapján az agrár vonatkozású foglalkoztatás Hollókőn közel duplája a nagyobb téregységek átlagának. Persze az abszolút értékek a település méreténél fogva nem nagyok, 2022-ben 10 fő kötődött munkájánál fogva valamiképpen az ágazathoz.

2. ábra. A mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat nemzetgazdasági ágban foglalkoztatottak (TEÁOR szerinti) aránya Hollókőn, területi összehasonlításban, 2001, 2011 és 2022 (%)

Forrás: KSH Népszámlálások adatai alapján saját szerkesztés, 2024

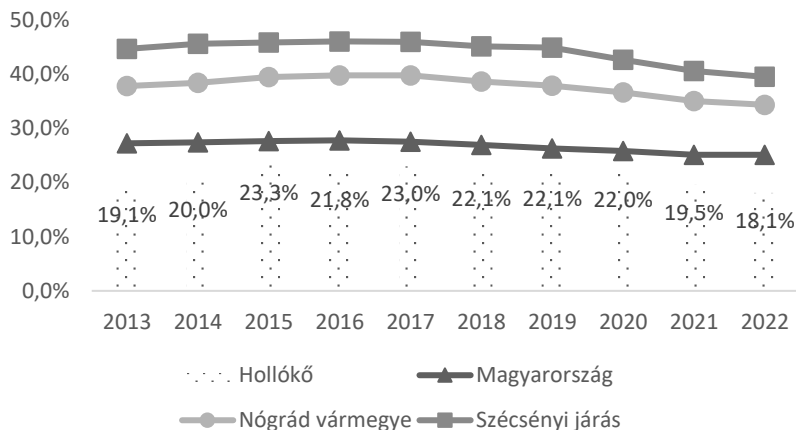
3. ábra. A regisztrált őstermelők fajlagos száma Hollókőn, területi összehasonlításban, 2013–2022 (fő/1000 lakos)

Forrás: KSH T-Star adatai alapján saját szerkesztés, 2024

A regisztrált őstermelők 1000 lakosra jutó számában 2013 és 2022 között összességében nagyon kicsi visszaesés volt tapasztalható Hollókőn (3. ábra), némi

hullámmásslal, melynek során a mutató értéke 2018-2020 közt tartósan elérte az országos átlagot. Ettől eltekintve, jellemzően kicsivel a nagyobb területi egységek átlaga alatt volt a mutató.

A regisztrált vállalkozásokon belül a mezőgazdaság területén működők arányát tekintve (4. ábra) az körvonalazódik, hogy az ágazat a vállalkozások szintjén alacsonyabb szerepet tölt be Hollókőn, mint általában a járásban, vármegyében, vagy országosan.

4. ábra. Mezőgazdasági vállalkozások aránya a regisztrált vállalkozásokon belül Hollókőn, területi összehasonlításban, 2013-2022 (%)

Forrás: KSH T-Star adatai alapján saját szerkesztés, 2024

Megemlíthető az is, hogy a vármegyei és különösen a járási adatok eleve az országos értékek felett helyezkednek el, mutatva, hogy az agráriumnak a gazdasági életben betöltött szerepe a nagyobb téregységekben meghatározóbb. A helyi tendenciát illetően, a vizsgált időszakban nem csökkent jelentősen az agrárium aránya a Hollókőn regisztrált vállalkozásokon belül.

A statisztikai adatok alapján csak kismértékben látható a mezőgazdaság súlyának a visszaszorulása a településen, az agrárium szerepére nem pontosan tudunk rávilágítani.

A következőkben a statisztikai adatok által kapott képet a lakossági kérdőívezés során nyert, háztartási szintű eredményekkel lehet tovább árnyalni, illetve a statisztikai adatok hiányosságai, hozzáférhetősége okozta problémákat primer adatok segítségével oldani.

A primer kutatás eredményei

A primer kutatás során a mezőgazdaság szerepére két oldalról próbáltunk rávilágítani. A lakossági kérdőív mezőgazdaságra, háztájizásra vonatkozó tematikus kérdéseivel a lakosság általános agrár-érinthettségét próbáltuk feltérképezni, míg az előzetes vizsgálatok, valamint a kérdőíves vizsgálat közben „reflektorfénybe kerülő” jelentősebb mezőgazdasági vállalkozók, őstermelők, gazdálkodók, önkormányzati szereplők véleményét és meglátásait mélyinterjújuk során gyűjtöttük össze.

A kérdőívben a háztartásokat elsősorban a rendelkezésre álló földterületről (saját és bérelt), az általuk megtermelt mezőgazdasági termékek köréről, azok esetleges értékesítésének felhasználásának módjáról, helyéről, valamint arról kérdeztük, hogy az esetleges gazdálkodásban hányan vesznek részt a családból. Kitértünk annak vizsgálatára is, hogy a mezőgazdaság, a helyi termékek, illetve a közmunka szerepét hogyan látják a településen. 2020 óta a Covid járvány hatásait sem kerülhetjük ki, így a kutatásunk kitért ennek gazdálkodást érintő aspektusaira is. Az interjú alanyokat a mezőgazdaság 2015 óta tapasztalható tendenciáiról; az agrárium helyi gazdaságban betöltött szerepéről, lehetőségeiről, problémáiról; valamint saját tevékenységük részleteiről kérdeztük. Külön hangsúlyt fektettünk annak ellenőrzésére, hogy vajon a 2015-ben feltárt, a helyi Kezelési Tervben kitűzött, különleges szerepkört, a hagyományos gazdálkodás visszaállítását sikerült-e elérni legutóbbi kutatásunk óta.

A megkérdezett háztartások válaszait feldolgozó kérdőív eredményei, valamint az azt kiegészítő kvalitatív interjújuk alapján a következő megállapítások tehetők.

Az 58 lekérdezett háztartáson keresztül, az azokban összefogott 149 lakos tekintetében megállapítható, hogy a megkérdezettek közül 5 fő (3,4%) kapcsolódik/kapcsolódott valamilyen módon – jelenlegi, vagy legutóbbi munkája, munkahelye végett – az agráriumhoz.

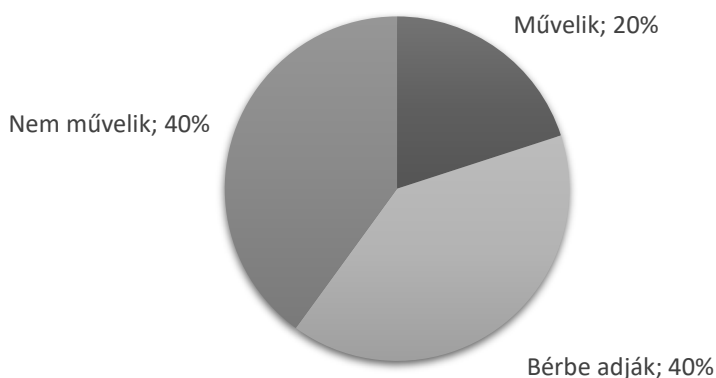
Ezekben az eredményekben a mezőgazdaság, mint főállású foglalkozás szerepe jelenik meg a település életében, ami első megközelítésben igen alacsony. Ezt az eredményt tovább lehet árnyalni azzal, ha vizsgáljuk, hogy melléktevékenységként, illetve az önellátásban hogyan azonosítható az ágazat súlya. Ennek első szempontja, hogy vajon a háztartások mekkora hányada rendelkezik egyáltalán művelt konyhakerttel, ahol legalább saját használatra termelhet valamit.

Ennek vizsgálata azt mutatta, hogy a megkérdezett háztartások közel kétharmada (65,5%) rendelkezik konyhakerttel (ez nem azt jelenti, hogy termel is, csak a lehetőségét). Azok aránya, akik nem rendelkeznek még konyhakerttel sem, 34,5%, ami a 2015-ös 16,9%-os eredmény duplája. Arra a kérdésre, hogy a konyhakerten kívül rendelkeznek-e földtulajdonnal, már csak 25,9% válaszolt igennel.

Azok a háztartások, melyek földtulajdonnal rendelkeznek, jellemzően (80%) nem művelik meg saját maguk (5. ábra), hanem inkább bérbe adják (40%), illetve bér-

munkában műveltetik (szintén 40%), idejük-, kapacitásuk hiánya, vagy a mérethatékonyság okán. A földdel rendelkezők csupán egyötöde (20%) az, aki saját maga meg is műveli a földjét.

Fentiekkel összhangban, a kérdőívek eredménye alapján a bérlet egyáltalán nem jellemző a háztartásokra, mivel a válaszadók közül csak két esetben (3,4%) jelezték, hogy tevékenységükhöz mástól bérelnek földterületet. A bérbeadás tehát az inkább jellemző, a tulajdonosok kétötöde, az összes megkérdezett háztartásnak viszont csupán egytizede él ezzel a lehetőséggel. A bérlet kapcsán egyértelműen a helyi szarvasmarha tartókat kell kiemelni, ők a tevékenységükhöz szükséges takarmány előállítására végezték igénybe az érintett területeket.

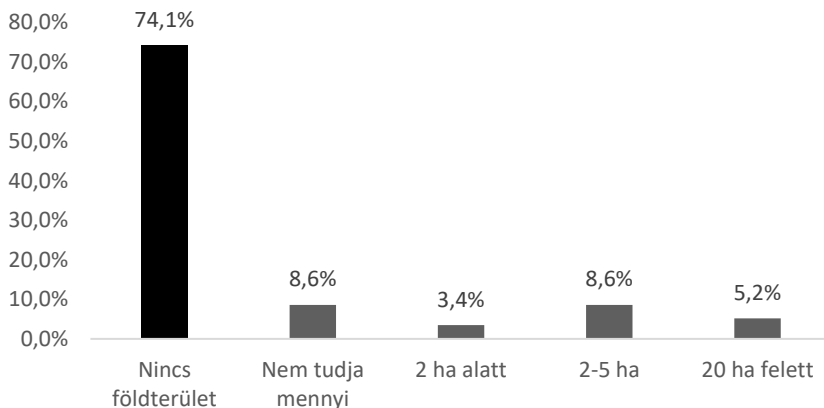

5. ábra. A lekérdezett, földtulajdonnal rendelkező hollókői háztartások megoszlása földterületük hasznosítás alapján (%)

Forrás: a 2023-as faluszemináriumi kutatás háztartásokra vonatkozó kérdőíves felmérése alapján saját szerkesztés, 2024

Vizsgáltuk a tulajdonosok földbirtok szerkezetét is. Miközben a megkérdezett háztartások háromnegyede (74,1%) nem rendelkezik semmilyen területtel, a földtulajdonnal rendelkezők négyötödénél (ez az összes megkérdezett közel 20%-a) a rendelkezésre álló területek egyértelműen nem haladják meg az öt hektár feletti nagyságot (6. ábra), illetve a tulajdonos nem tudta megmondani, mennyi földje van pontosan (ennek oka inkább az, hogy olyan kicsi, hogy azért nem tudják). 5 és 20 hektár közötti kategória egyáltalán nincs, míg 20 ha feletti földtulajdonnal a válaszadó háztartások 5%-a rendelkezik. A nagyobb területeken már jellemzően takarmánytermesztés, esetleg szántóföldi növénytermesztés folyik. Ez megint csak a helyi szarvasmarha tartáshoz kapcsolható.

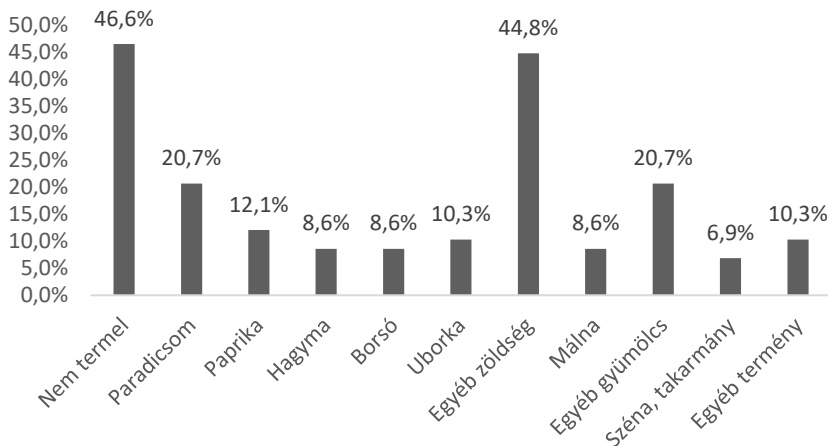
A földek az interjúk alapján gyenge minőségűek (az utolsó hivatalos adat átlagosan 10 AK volt (forrás: ÁMÖ, 2000)).

6. ábra. A megkérdezett hollókői háztartások megoszlása a földtulajdonuk nagysága alapján (%)

Forrás: a 2023-as faluszemináriumi kutatás háztartásokra vonatkozó kérdőíves felmérése alapján saját szerkesztés, 2024

Megkérdeztük, hogy ahol folyik valamilyen szintű gazdálkodás/kertészkedés, melyek a legjellemzőbb termékek (7. ábra).

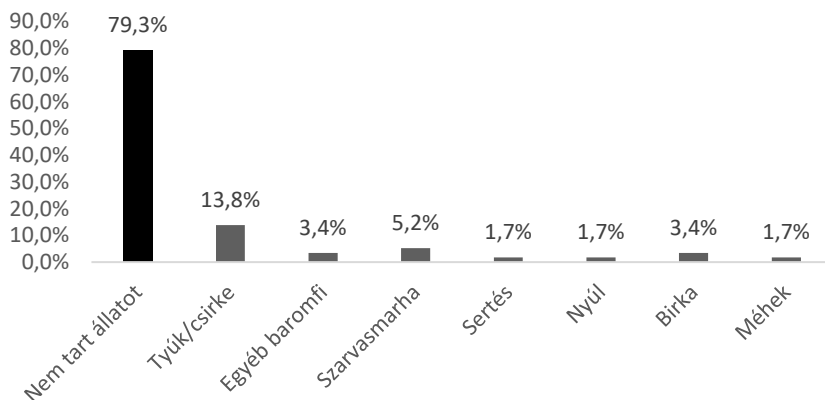
7. ábra. A megkérdezett háztartások megoszlása az előállított főbb termények szerint (%)

Megjegyzés: A három legjellemzőbbet kellett megadni. Forrás: a 2023-as faluszemináriumi kutatás háztartásokra vonatkozó kérdőíves felmérése alapján saját szerkesztés, 2024

Miközben megállapítható, hogy a megkérdezett háztartásoknak közel a fele (46,6%) nem állít elő semmilyen terményt, a válaszok alapján a három legjellemzőbb

termelt növény közt első helyen szerepelnek a külön itt fel nem tüntetett egyéb zöldségfélék (44,8% – ebben nincsenek benne a külön feltüntetett paprika, hagyma, borsó, uborka), ezt követi előbbi kategóriától elkülönülve a paradicsom, majd az egyéb gyümölcsfajták (27–27%-kal). Utóbbitól külön jelölték (8,6%-ban) a korábban nagyon meghatározó málnát, aminek termesztése napjainkra igen visszaszorult. A széna és takarmánynövények termesztése (6,9%) a szarvasmarha tartás kapcsán jelenik meg. A gyümölcsstermesztés (a málnától elkülönülten, elsősorban gyümölcsfák, eper, elvétve szőlő) jellemzően egyébként nagyobb arányban fordult elő, mint más kutatási helyszíneinken. Szántóföldi növényt (búza) csak egyetlen megkérdezett háztartás termelt, ennek oka nyilván a termőhelyi adottságokban, gazdaság-szerkezetben kereshető.

Hasonlóan vizsgáltuk az állattartás szerepét is a faluban. Korábbi kutatásunkhoz képest az állattenyésztés tovább zsugorodott, csupán a válaszadó háztartások egy-ötöde (20,7%-a) tart valamilyen haszonállatot (8. ábra).

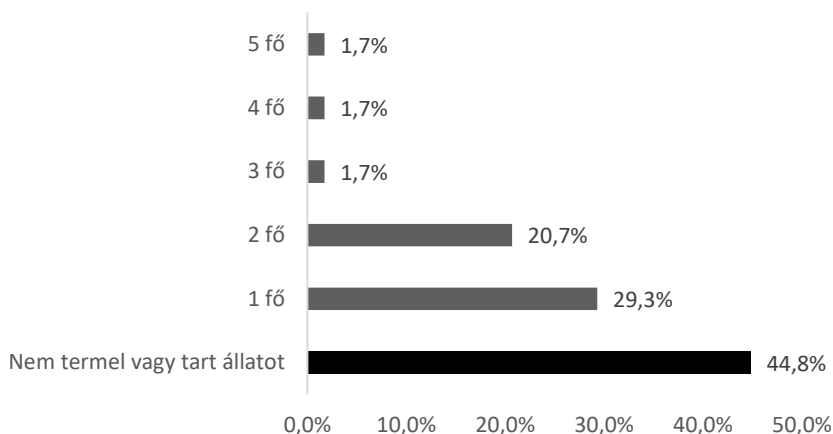
8. ábra. A megkérdezett hollókői háztartások megoszlása a főbb, általuk tartott haszonállatok szerint (%)

Megjegyzés: A három legjellemzőbbet kellett megadni. Forrás: a 2023-as faluszemináriumi kutatás háztartásokra vonatkozó kérdőíves felmérése alapján saját szerkesztés, 2024

Az állattartással foglalkozó háztartások leginkább (13,8%) tyúkokat/csirkét tartanak, ettől elkülönül az egyéb baromfi (kacsa, fűrj), ami még 3,4%-ot érint. A sertéstartás szinte teljesen eltűnt (1,7%), de nem jellemző a nyúl, és a méhek tartása sem (utóbbi is egy, a faluba beköltöző család tartja, de nem a település területén). Kis arányban (3,4%) találtunk birkatartást, illetve megjelenik a szarvasmarha szerepe (5,2%), amit már az előző kutatásunk is kihangsúlyozott.

Megkérdeztük, hogy ahol folyik valamilyen termelés (az összes megkérdezett háztartás 55,2%-a termel valamilyen növényt és/vagy tart állatot), a háztartás hány tagja vesz részt átlagosan a gazdálkodásban (akár a háztáji kertben, akár nagyobb

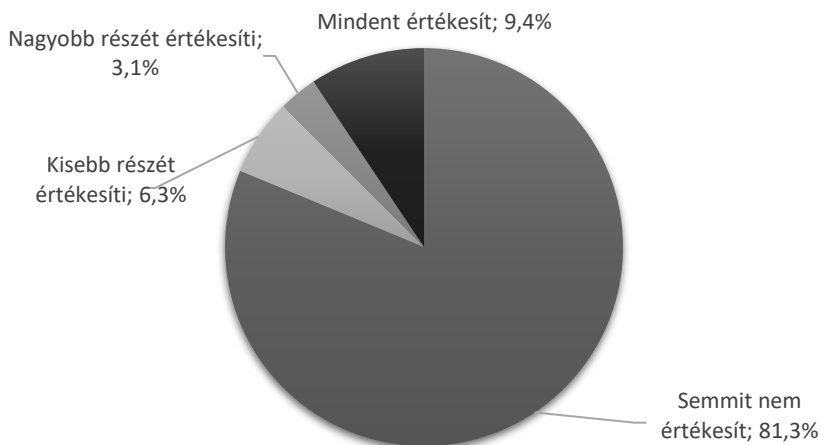
földterületen). Miközben tehát a termelést nem folytató háztartások aránya 44,8% (9. ábra), a válaszadók 50%-ánál egy vagy két ember végzi a gazdálkodással kapcsolatos munkafolyamatokat, legjellemzőbb (29,3%) az egy személy bevonása. Természetesen ezt befolyásolja a tevékenység jellege, a háztartás nagysága is. Három vagy annál több ember részvétele elenyésző, összesen 5%-ban fordul elő.

9. ábra. A megkérdezett hollókői háztartások megoszlása a gazdálkodásban résztvevő családtagok átlagos száma alapján (%)

Forrás: a 2023-as faluszemináriumi kutatás háztartásokra vonatkozó kérdőíves felmérése alapján saját szerkesztés, 2024

Azon háztartások közül, amelyek valamilyen mezőgazdasági (akár növényi, akár állati) terméket állítanak elő (tehát az összes megkérdezett háztartás 55,2%-a), a többség (81,3%) saját felhasználásra termel, nem értékesíti a megtermelt termékeket (10. ábra). Azon háztartások, amelyek a megtermelt mennyiséget teljes egészében értékesítik, a vizsgált rész minta 9,4%-át tették ki. Ők kizárólag a szarvasmarha tartással foglalkozó gazdálkodók voltak. A megtermelt termékek nagyobb részét értékesítő háztartás 3,1% arányban került a mintába, míg a kisebb részt értékesítők megoszlása 6,3%.

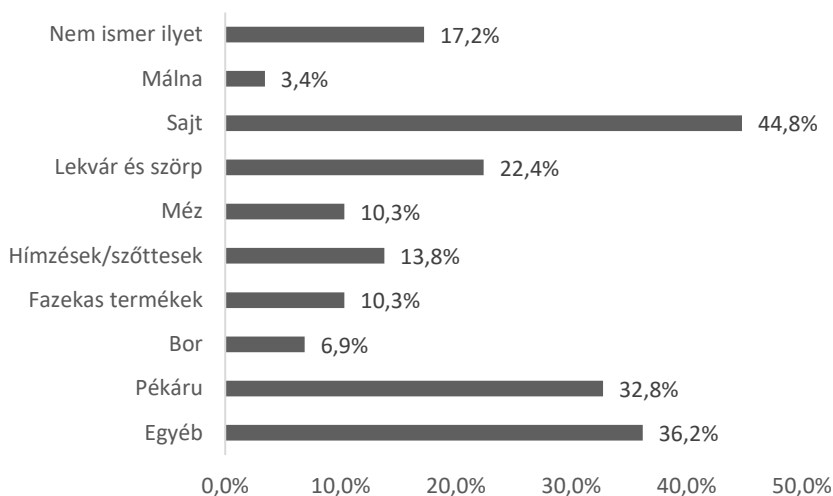

10. ábra. A válaszadó és árutermelő hollókői háztartások megoszlása az értékesítés módja alapján (%)

Forrás: a 2023-as faluszemináriumi kutatás háztartásokra vonatkozó kérdőíves felmérése alapján saját szerkesztés, 2024

Akik nem csak önellátásra, hanem eladásra is termelnek, a termeléssel foglalkozó válaszadó háztartások nagyjából 19%-a. A szarvasmarhatartók az állatokat felvásárlóknak értékesítik, míg a többi termelő háztól értékesít, vagy ismerősöknek ad el. Piacon történő értékesítést senki sem említett.

A mezőgazdasággal kapcsolatban vizsgáltuk azt is, hogy a lakosság körében mely helyi termékek a legismertebbek (11. ábra). Érdekes eredmény, hogy a megkérdezett háztartások közel egyötöde (17%) nyilatkozott úgy, hogy nem ismernek helyben előállított terméket. 83% jelezte, hogy ismer helyben előállított termékeket, és kétharmaduk (65,5%) vásárolt is már ilyen.

11. ábra. A helyi termékek megoszlása a lakossági ismertségük alapján (%)

Megjegyzés: Több válasz is megadható volt. Forrás: a 2023-as faluszemináriumi kutatás háztartásokra vonatkozó kérdőíves felmérése alapján saját szerkesztés, 2024

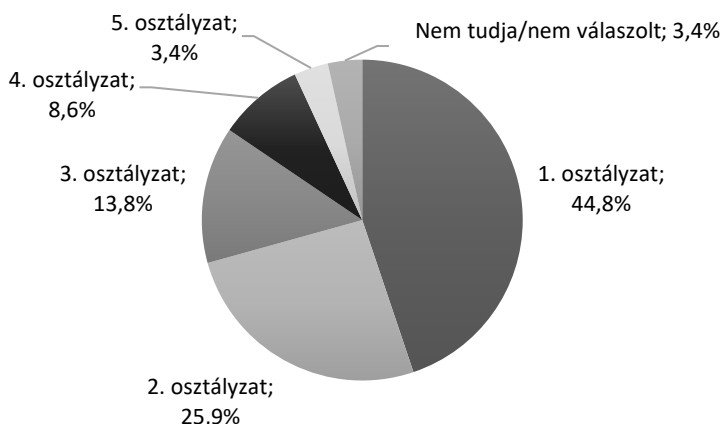
A helyi termékek közt megjelennek az élelmiszerek. A legtöbben (45%) a sajt-üzem termékeit ismerték, ezt követik az egyéb kézműves termékek, valamint a pékáruk (kenyér és rétes a legjellemzőbben). A korábban jellemző lekvár és szörp készítés visszaszorulását mutatja, hogy ezekről a termékekről a megkérdezettek csupán egyötöde (22,4%) számolt be, míg a málnát, mint helyi terméket csupán a válaszadók 10%-a azonosította. Az ismert, azonosított helyi termékeket jellemzően az Ófaluban lehet beszerezni, általában háztól. Sokan említették a piacot, mint beszerzési helyet. A pékárut a pékségből, a sajtot a sajt házból lehet megvásárolni.

Akik a termékeket egyébként ismerték, és azokat már vásárolták is, egy 1–5 skálán történő értékelésnél (ahol 1 volt a legrosszabb, és 5 a legjobb minősítés) a helyi termékeket átlagosan 4,31-re értékelték.

A különleges aktualitásnál fogva 2020 óta egy új kérdés is szerepel a mezőgazdaság szerepét vizsgáló kérdések közt, jelesül, hogy a Covid járvány hatására változtattak-e valamit a gazdálkodói szokásaikon a megkérdezettek. Az eredmények alapján Hollókőn a válaszadó háztartások nem változtattak az élelmiszer-alapanyag termelésükön. Összesen három háztartás jelezte, hogy a járvány hatására növelték a megtermelt termés mennyiségét, illetve növelték a tartott jószág-állományukat.

További kérdéseink már a mezőgazdaság átfogó szerepét kutatták, vagyis azt, hogy milyen mértékben szolgálhatja az ágazat a falu egészségének jövőjét, milyen sze-

repet látnak a közösség oldaláról az ágazatban. Arra a kérdésre, hogy Hollókő jövője a mezőgazdasági termelésben van-e (12. ábra), egy 1–5-ig terjedő skálán (ahol 1 = egyáltalán nem ért egyet...5 = teljesen egyetért) a válaszadók több mint kétharmada (71%) válaszolta azt, hogy a mezőgazdaság szerepe nem meghatározó a település fejlődését illetően.

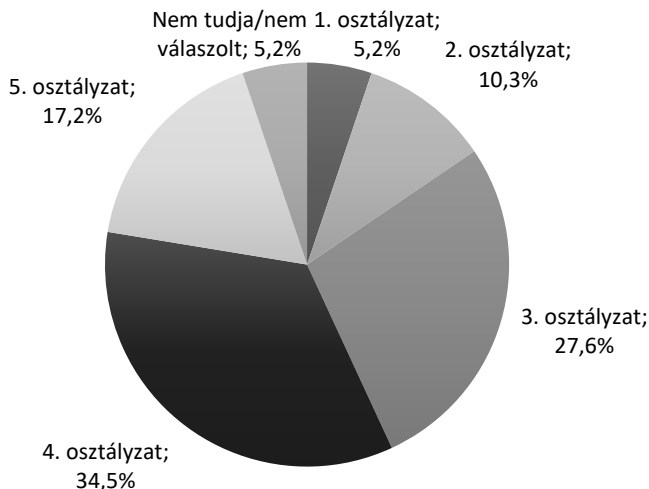

12. ábra. A mezőgazdasági termelés szerepének lakossági megítélése Hollókő jövőjét illetően (%)

Megjegyzés: 1–5 skálán, ahol 1 = egyáltalán nem; 5 = teljesen egyetért. Forrás: a 2023-as faluszemináriumi kutatás háztartásokra vonatkozó kérdőíves felmérése alapján saját szerkesztés, 2024

Közel 17% semlegesén nyilatkozott, míg a megkérdezettek 12%-a adott négyes vagy ötös értékelést a kérdésre.

Hasonlóan kellett értékelni, hogy Hollókő jövője a helyben termelt termékek értékesítésében van-e (13. ábra). Itt természetesen nem csak az élelmiszereket érintette a kérdés, ugyanakkor láthattuk, hogy az érintett körben határozottan jelen vannak azok is. Az 1–5-ig terjedő skálán (ahol 1 = egyáltalán nem ért egyet...5 = teljesen egyetért) a válaszadók csupán közel 16%-a vélte úgy (1-es, 2-es), hogy a falu jövőjét illetően nem meghatározóak a helyi termékek.

13. ábra. A helyi termékek szerepének lakossági megítélése Hollókő jövőjét illetően (%)

Megjegyzés: 1–5 skálán, ahol 1 = egyáltalán nem; 5 = teljesen egyetért. Forrás: a 2023-as faluszemináriumi kutatás háztartásokra vonatkozó kérdőíves felmérése alapján saját szerkesztés, 2024

Miközben a megkérdezettek 28%-a semlegesén nyilatkozott (3-as), a háztartások 52%-a gondolja úgy (4-es vagy 5-ös), hogy valamilyen potenciál rejtőzik a helyben előállított produktumokban. A legtöbben (34,5%) a 4-es osztályzatot jelölték. A háztartások 5%-a nem tudta megítélni a kérdést.

Falukutatásaink során szoktuk vizsgálni, hogy vajon a közmunka és a mezőgazdálkodás összekapcsolásának van-e relevanciája. Hollókőn ennek jelenleg nincs létjogosultsága.

A statisztikai adatok alapján elmondható, hogy a 2016-os csúcsot követően (ekkor 10 fő volt a havi átlagos létszám) 2022-ig a közfoglalkoztatottak száma folyamatosan csökken a településen. Ez egybecseng a közmunka program országosan is tapasztalható „kiürülésével”. 2022-ben két fő volt havi átlagban foglalkoztatva a programban (forrás: KSH T-Star), míg a kutatásunk idején is 2 közmunkás volt Hollókőn.

Területi összehasonlításban (4. táblázat) vizsgálva a program szerepét megállapítható, hogy Hollókőn a közmunka fajlagosan (1000 lakosra vetítve) jóval kevésbé hangsúlyos, mint a nagyobb területi egységek átlagában. A járási átlagoktól jelentősen eltérnek a helyi értékek.

4. táblázat. A közfoglalkoztatásban részt vevők havi átlagos fajlagos létszáma Hollókőn, területi összehasonlításban, 2013–2022 (fő/1000 lakos)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Magyarország	12,8	18,1	21,2	22,7	18,3	13,8	10,9	9,5	9,1	7,9
Nógrád vármegye	22,2	34,4	42,3	41,6	34,8	27,0	21,9	19,6	19,8	17,4
Szécsényi járás	41,2	51,9	61,2	58,7	47,6	38,6	35,2	33,0	35,8	33,2
Hollókő	12,0	18,2	30,1	31,1	14,7	14,4	5,7	8,6	8,6	6,4

Forrás: KSH T-Stair adatbázis alapján saját számítás és szerkesztés, 2024

Összefoglalás

Az összegzés megírásakor nem csak az előző fejezetben bemutatott primer eredményeinket használjuk fel, hanem beleszójuk az interjúk során feltárt, további részletes, kvalitatív jellegű eredményeket is. A főbb megállapításaink a következők:

Más településekhez hasonlóan a háztáji gazdálkodás szerepe Hollókőn is csökkenő tendenciát mutat. A megkérdezett háztartások csupán fele termel valamit a saját kertjében, négyötödének semmilyen haszonállata sincs. A termeléssel foglalkozó háztartások jelentős részénél az idősebb generáció végzi a gazdálkodást, a fiatalok jellemzően elfordulnak az ágazattól. A házaknál még fellelhető gazdálkodás alapvetően önellátási célú, leginkább a zöldségtermesztés emelhető ki. Az interjúk során a háztájizással foglalkozó háztartások arányát 30–40%-ra becsülték, a mintánk ennél kicsit magasabb arányt mutat. A Hollókőre beköltöző új családok nem a „hagyományos, háztájizós falusi” életmódot hozzák magukkal, életmódjuk városias jellegű. Ide kapcsolódik az is, hogy az Ófaluba kedvezményes bérleti lehetőséggel beköltözők sem gazdálkodnak, pedig a korábbi falukutatásunk idején ez egy határozott cél volt a fejlesztési elképzelések sorában. Fontos eredmény ennek mentén, hogy az agrárium, mint kiemelt fejlesztési attribútum szerepét nem sikerült a két kutatásunk közt megteremteni. A nadrágszíj parcellák, a szőlő domb rekultivációjára nem került sor, a hagyásfás legelők visszaállítása sem történt meg. A korábban ezeken a területeken legeltető gazdálkodó abbahagyta tevékenységét (a hagyásfás legelők kapcsán hallottunk olyan elképzelést, hogy a területet a helyi és környékbeli lótartók lovaival, valamint az önkormányzat juhaival legeltetik majd). A nadrágszíj parcellák kapcsán, a Bükki Nemzeti Parkkal együtt, egy szlovák-magyar határmenti együttműködés keretében próbálnak pár parcellát felújítani, de annak fenntartását hosszabb távon a település vezetés sem tartja reálisnak. Jelentős problémaként van – még mindig – jelen a birtokviszonyok rendezetlensége, ezzel kapcsolatban a „kaotikus” jelzőt használták.

A mezőgazdaság közösségi szerepe másképpen sem érhető tetten Hollókőn. A közfoglalkoztatás keretében nincs realitása helyben termelni, ehhez sem a termőhelyi adottságok, sem a munkaerő nem áll rendelkezésre (kutatásunk idején 2 közfoglalkoztatott volt a településen).

A háztáji állattartás visszaszorulása mögött nevesítettek olyan okokat, melyekkel máshol is találkoztunk: az állatok gondozása munkaigényes, nincs benne szünet, nem éri meg, más munkalehetőségek sokkal kényelmesebb körülményekkel, kiszámíthatóbb bevétellel járnak együtt. Korábbi tapasztalatainkkal egybevágólag, itt is a baromfitartás még a legjellemzőbb, a nagyobb állatok tartása háznál szinte teljesen eltűnt. A szarvasmarha-állomány kiemelhető, de ezek a két szarvasmarha tartó gazdához tartoznak (előző kutatásunkkor még négyen voltak, egyikük nem sokkal a legfrissebb kutatásunk előtt hagyott fel vele a kora miatt, másikuk pedig már csak takarmánytermesztéssel foglalkozik). A szarvasmarha tartók alkalmazottai (2–5 fő) nem helybeliek. Az önkormányzat tart juhokat, de csak „fűnyíróként” és látványosságként, más – pl. közösségi – szerepük nincs. Gondozásukat egy fő végzi, de ő sem hollókői. Ezen kívül csak kettő, juhokat (is) tartó háztartást azonosítottunk, az interjúk alapján ezek száma nem haladja meg a 3–4-et.

Rajtuk kívül főállásban nem foglalkozik senki az agráriummal, illetve egy fiatal, betelepülő család említhető meg, ahol a méhészkedés, mint főállás van megcélózva (bár a méheket másik településen tartják). A sajtóműhelyt működtető gazdálkodó nem helyi, de saját maga állítja elő a sajthoz szükséges tejet, a saját településén található gazdaságban. A főállású élelmiszer-előállítás mentén még a pékség említhető meg, üzemeltetője szintén beköltöző. Az ágazat foglalkoztatási szerepe így igen gyenge helyben.

A gazdálkodás főtevékenységként való űzését itt is számos tényező nehezíti az interjúk alapján. Fő okként kiemelhetők a gyenge termőhelyi adottságok (a domborzati viszonyok, a földek gyenge minősége – a szántók átlagos árát 900 ezer forintra, míg a legelőként 450–500 ezer forintra taksálták hektáronként a kutatásunk idején), a parcellák rendezetlen tulajdonviszonyai, a fiatalok hozzáállása, a megfelelő, illetve általában is a munkaerő hiánya. Konkrét együttműködést nem találtunk, a meginterjúvolt szereplők az egymás közti viszonyt jónak minősítették.

A helyi termék-előállításban megjelennek az élelmiszerek, mezőgazdasági termékek, de ezek köre szűk. A pék beköltöző, a sajtos másik településről jár át, de termékeik mind a helyiek, mind pedig a turisták számára elérhetőek. Szintén a turizmushoz kapcsolódik a lekvár- és szörpkészítés, a korábban annyira jellemző háztól való gyümölcs (főleg málna) értékesítésnek pedig nem nagyon találtuk nyomát (pedig a kérdőívek alapján ez még elvileg tetten érhető lehet). A megtermelt mennyiség a két boltból, illetve a háztól történő értékesítést teszi lehetővé, a településen működő hotelbe nem tudnak beszállítani.

Összegzésként a mezőgazdaság beszűkülő szerepe emelhető ki. A háztáji gazdálkodás, a falukutatásaink során általánosan felmerülő, és a helyi okoknak (termőhelyi adottságok, a málna felvásárlás megszűnése, jelentős vadkár) is köszönhetően visszaszoruló tendenciát mutat. Ezen belül is az állattartás határozottabban csökkent. Egyes vélemények szerint, a középkorú, illetve idősebb generáció eltűnésével a gazdálkodás is el fog tűnni a falu életéből. Természetesen ezt még sok minden befolyásolhatja, de kétségtelen tény, hogy a termelés folytatását a gazdaságátadás nehézségei, valamint a fiatalabb generáció gazdálkodástól való „elfordulása” is kérdésessé teszik. Ugyanakkor észleltünk „jó példát”, interjúvoltunk fiatal gazdálkodót, aki szerint egyre több fiatal fordul a gazdálkodás felé. Ennek nyomait Hollókőn – az Ő példáján kívül – nem észleltük. A legfrissebb kutatásunk, a kérdőívek valamint az interjúk alapján, a jelenlegi körülményeket figyelembe véve, az agrárium szerepét nem tekinthetjük meghatározónak a falu hosszabb távú fejlődését illetően.

Irodalomjegyzék

- Demeter, P., Ritter K. (2015): Hollókő – tendenciák a mezőgazdaságban. *Acta Regionis Rurum* (Faluszemináriumi kutatások), 9. 34–43.
- Flórián, M. (2013): Hollókői néprajzi múltidéző. Budapest: ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága.
- Kovács, D., Molnár, M. (2000): Hollókő. In: Bódi, F., Bóhm, A.: Sikeres helyi társadalmak Magyarországon. (pp. 95–120.). Budapest: Agroinform Kiadó.
- KT (2014): Hollókő-ófalú és környezete világörökségi helyszínre vonatkozó világörökségi kezelési terv szakmai előkészítésére szolgáló megalapozó dokumentáció és világörökségi kezelési terv. Badacsony: Táj-Terv Műhely Kft., Budapest: Város-Teampannon Kft.
- Molnár, M. (2011): Hollókő (VI.2. altípus, VIII. falutáj). In: Beluszky, P., Sikos, T. T. (szerk.) (2011): Változó falvaink Kercaszomortól Nyírkarászig. (pp. 264–291.). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Nagyné Molnár, M. (2025): Út az örökségturizmusig: faluszemináriumi kutatások Hollókőn. *Acta Regionis Rurum*, 19. 5–15.
- Ritter, K. (2015): Összegző gondolatok Hollókő endogén erőforrásairól, a helyi fejlesztés lehetőségeiről. *Acta Regionis Rurum* (Faluszemináriumi kutatások), 9. 114–120.
- Szabó, Z. (1938): Cifra nyomorúság (reprint, 1986). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Tomori, V. (1935): Hollókő – Egy palóc falu lélekrajza (reprint, 1992). Budapest: Akadémiai Kiadó.

Felhasznált adatbázisok

Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TelR)

Területi Statisztikai Adatok Rendszere (TStar),

Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ)

Interjúalanyok:

Horváth László, gazdálkodó, sajtoltos

Kelecsényi Péter, ügyvezető

Kelemen Nándor, gazdálkodó

Mester Ádám, méhés

Siklósiné Nagy Erika, gazdálkodó

Szabó Csaba, polgármester

Szabó László, gazdálkodó

A cikkre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik: CC-BY-NC-ND-4.0.

The article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International license:

CC-BY-NC-ND-4.0.